

INTERJÚ > Interjúk I

A félemelettől a Némaság Városáig – interjú Borsodi L. László költővel, irodalomtörténéssel

XXX. ÉVFOLYAM 2019. 6. (764.) SZÁM – MÁRCIUS 25.

ZSIDÓ FERENC

2019. június 24.

– *Kötettel viszonylag korán jelentkezél (Átmenetek című könyved 1998-ban, huszonnégy éves korodban jelent meg), de jó ideig mintha nem kapcsolódtál volna be az irodalmi életbe, mintha kívülálló lettél volna. Jól érzed-e, hogy a fordulatot a Székelyföld folyóirat kiadójánál megjelent 2007-es köteted, a Félemelet hozta el?*

– Az *Átmenetek* az 1990-es évek elején újraindított kolozsvári Szent Bonaventura Könyvkiadónál, tehát egyházi és nem szépirodalmi kiadónál jelent meg, a következő kettő, a *Viszonylatok* és az *Ellenpontok* Csíkszeredában napvilágot látott magánkiadások. Ezek a kötetek epigrammatikus tömörségre törekvő verseket, verskísérleteket tartalmaznak. Biztatott is édesanyám, hogy írjal hosszabbat, fiam, mert mire odafigyelnék, vége van. Minden tekintetben későn érő típus vagyok, így volt ez az alkotóvá válás, a saját hang megtalálása terén is. Lehet, titkon arra vártam, hogy az irodalmi élet fedezzen fel, de mivel nem hevert a lábam elé, ezért amellet, hogy igyekeztem minél többet tanulni versről, versírásról, irodalomról (a 90-es évek végén voltam egyetemista Kolozsvárt), magam kopogtattam be verseimmel az indulásnál számomra nagyon fontos fórumot jelentő *Vasárnap* katolikus hetilap után irodalmi folyóiratok szerkesztőségébe is. A *Helikon*nál, majd a *Székelyföld*nél Fekete Vince kezdte egyengetni pályámat, ízlése, véleménye meghatározó mind a mai napig. És igen: az ő szerkesztésében 2007-ben megjelent, az első három kötet legjavát és új verseket tartalmazó *Félemelet* jelentett számomra valamiféle fordulatot és belépőt az irodalmi prérre.

– *Kritikusként gyakran lehet találkozni a neveddel, például a Székelyföld és a Helikon hasábjain. Milyen kötetek kerülnek „boncasztalodra”?*

– 2005-től írok kritikákat, a legtöbb valóban a *Székelyföld*ben jelent meg, továbbá a *Helikon*, a *Kortárs*, a *Korunk* és a *Bárka* és közöttül tölem kritikát, recenziót. Ha visszapiillantok az elmúlt tizenhat év termésére, akkor erdélyi kortársak, főként költők műveiben igyekeztem elmélyülni, és irodalomtörténeti tanulmányokat is írtam az elmúlt évtizedekben Baka István költészetéről, amelyeket az említett folyóiratok mellett az *Eirodalom.ro*, a *Forrás*, a győri *Műhely*, az *Iskolakultúra*, a *Jelenkor*, a *Kalligram*, a *Látó*, a *Magyar Napló* és a *Tiszatáj* közölt.

– *Apropó, Baka István lírájából doktoráltál, disszertációd aztán könyv formájában is megjelent Maszk és szerepjáték. Baka István költészetei címmel. Azon túl, hogy az irodalom egyetemessége evidencia, hogyan „talál rá” egy csíkszeredai irodalomtörténész egy szekszárdi–szegedi szerzőre?*

– Doktori disszertációm és költészeti monográfiám témája, Baka István költészete egyetemista éveimből velem tartó „szerelem”. Elsőéves voltam, amikor egyik tanárom behozott egy ismeretlen verset, amelynek fel voltak cserélve a szakaszai, nem volt megadva a címe és a szerzője sem. A feladat az volt, hogy a vers „utasításai” alapján állítsuk helyre az eredeti szakaszrendet. Az *Ősz van az űrben* című vers képi világa, ember és világegyetem viszonyának tragikus-ironikus láttatása, a költemény létértelmező karaktere indította el a további Baka-versekkel való találkozásaimat. Az egyetemi szakdolgozatomat aztán a mindössze hat versből álló *Gecsemáné* című ciklusból írtam, ez is jelzi a poétika összetettségét és gazdag szakirodalmát. Tanárként az I. didaktikai fokozat megszerzésének feltételét jelentő dolgozatomban a metaforikus és szerepjátékos költészet középiskolában való taníthatóságát próbáltam körvonalazni. 2010-ben kezdtem el doktori tanulmányaimat, és ebből az öt éves munkából született meg – témavezetőmnek, dr. Bombitz Attila egyetemi docensnek, a Szegedi Egyetem oktatójának az irányításával – a disszertáció és a költészeti monográfia, amelyben metaforikus versbeszéd, szerepjátékos és ciklusképzés összefüggéseit vizsgálom Baka poétikájában.

– *Költői pályád jelentős hányadát prózaverskötetek határozzák meg, három egymást követő könyvben (Feljegyzések a földről, Parton, Utolér, szembejön) aknáztad ki e műfaj előnyeit. Miért áll ennyire közel hozzád ez az átmeneti, elbeszélést képviséggel ötvöző műfaj?*

– Úgy gondoltam, hogy a *Félemelettel* lezárult egy pályaszakaszom, egy olyan verstípus jutott végpontra, amelyre a hallgatás és elhallgatás a jellemző, amelyben a felvezetés, a belső ív vagy a levezetés közül valamelyik mindig hiányzik, úgy ér véget, hogy betöltendő űrt hagy maga után, arra késztetve az olvasót, hogy maga kezdjen valamit ezzel a hiánnyal. A *Félemelet* után tehát egy új költői világ kimunkálásának az időszaka következett: az volt a tét, hogy új nyelvet és e nyelv által alakított-alakítható formát, egyedi költői szótartalmat hozzak létre. Ezt a saját hangszerezésűvé tett prózavers műfajában találtam meg, amelyben a képi megformáltság, az intertextualitás és az elvont fogalmiság teremt lírai világot annak ellenére, hogy a lírai én funkciója prózaivá válik. Sőt nemcsak a megkomponáltságot, a nyelvi fegyelmelmeztséget feltételező műfajra találtam rá, hanem idővel annak módjára is, hogy az ebben a formában születő szövegek miként szerveződnek nagyobb kompozíciós egységekbe, ciklusokba.

– *Gyermekirodalmi regiszterben is kipróbáltad a prózaverset. Lesz folytatása a Balázsolásnak?*

– A „felöltt” prózavers megformáltságához képest a *Balázsolás*ban háttérbe szorul a lírai jelleg, és a történetyszerűség kerül előtérbe. Amiért mégsem tekinthető hagyományos értelemben vett mesekönyvnek, az azzal magyarázható, hogy a történetyszerűség felerősödik ugyan, de a gyermeki (ön)reflexió határozza meg a szövegvilágokat, és ez az alaphang bevonja a *Balázsolást* az epikus, ezen belül a svéd gyerekvers műfaji hagyományába is, akárcsak a folytatása, a *Szívárvány* című gyermekklapban közölt, *Regina* című sorozat, amely egy tervezett kötetnek az anyaga.

– *Új köteted, a Szétszórt némaság továbblépés egy személyesebb hang és téma felé. Ezúttal is prózaversokről van szó? A narratív jelleg hangsúlyos, ugyanakkor a verszene, a képiség a lírai regisztert erősíti...*

– Nem szeretném eldönteni, hogy prózavers vagy rövidpróza a *Szétszórt némaság*. Egy valami biztos: más a hangolása, (nyelv)világa, mint az előző három köteté. Meglátásom szerint a lét és a nemlét határaitra reflektáló poéta attitűd színre vitele, valamint az ezt megkívánló nyelvi és filozofiai költő *A halál felől* létre tekintés lírai artikulációja körvonalazódik, másfelől az életnek a halál felé mutató karakterét láttató költői beszéd szólal meg.

Ez a poétikai diskurzus konkrétan az előző három kötetnél. Bár látszólag szakít az én személyes halálfélelmet megszólaltató, a tapasztalaton túli körvonalazó filozofikus, illetve képi-retorikus azonban marad, hiszen konkrét életem és halálának a narrációjává válik, valójában azonban az előző kötetekből ismert prózaverses közéleti és gondolatátviteli. Marad, de másként: azáltal ugyanis, hogy minden egyes szöveg alatt szerepel a távoli vagy a közelmúltban valóban létezett személy neve, többnyire születési és elhalálozási adataival (dátum, helységneve) együtt, a prózavers megnyitja határait más, irodalmi, félrodalmi vagy történeti műfajok, mint az egyperces novella, a lírai próza vagy a memoár felé.

– *Leegyszerűsítve úgy jellemezhetnénk a Szétszórt némaságot, hogy olyan könyv, amelybe csak holtan lehet bekerülni. Honnan jött az ösztönzés, hogy felmenőid, őseid, mestereid, elhunyt barátaid alakját emlékkönyvbe gyűjtsd? A kötet ötlete született meg először, s ahhoz dokumentálódalt, vagy elsődlegesen a családtörténet érdekelt, aztán ennek legendáriuma írásra ösztönzött?*

– Már a *Félemelet*ben írtam elvisei nagyapámról, akinek a világlátását áthatotta a humor, ugyanakkor megannyiban írtam anyai nagyszüleim, akinek az örvényesség és a líráról való tragikus tette sorsát. Először az ő hirtelenség beszélttem el (újra) ebben a lírai-próza formában, majd arra gondoltam, megpróbálom a többi nagyszülő élet- és haláltörténetét is megírni. Így kezdtem kalandozni visszafelé az időben, de hamar rájöttem, mennyire keveset tudok a családom történetéről. A déd-, ük- és szépszüleimről Bicsok Zoltán levéltáros barátom segítségével és az édesapám által elbeszélte *oral history* révén jutottam nevekhez, évszámokhoz, helység- és foglalkozásnevekhez, történeti forrásokhoz, atmoszférafotókhoz. Az kötet datái tehát nemcsak alkotói, hanem kutatói munka eredményei.

A megidézett személyek (legyenek azok ősök, rokonok, mesterek vagy barátok) és a szövegekben megjelenő élethelyzetek egyrészt a valóban megtörténtétség látszatát keltik, másrészt a valóban létezett személyek a róluk megjelent adatokkal együtt/azok ellenére fikcionálódnak, mint ahogy a halál is tesz az étellel. A memoárral határos irodalmi narráció így lesz a(z) (lírai) elbeszélőé is, hiszen minden történet a beszélő éremtől kivált történet, és ahol egyes szám első személyben szól, ott nyilvánvalóan szerepjátékról van szó, miközben a könyv lírai család- és Erdély-történet is.

A szűkebb család, ősök, rokonok, ferences szerzetesek és néhai barátaim történetének a megírása tehát egyszerre velem emberi és írói feladat. Az egyetemes életkérel és halálokról gyarapító adatok, kialakítva a idejét is bekegyesítve formáját. A 6+1 ciklusból álló kötetben az őseim paraszti és kispolgári, valamint a nagyon különböző gyökerekkel rendelkező ferencesek és néhai barátaim sorsát ábrázolva építettem saját világot.

– *Milyen irodalmi előképei vannak kötetednek, kik szolgálták ihletforrással? Hát egész eddigi pályád vonatkozásában: kit tartasz mestereidnek?*

– Engem mindig a létköltészetek vonzottak: József Attila, Szabó Lőrinc, Pilinszky János, Nemes Nagy Ágnes, Szilágyi Domokos, Baka István, Petri György, Orbán Ottó, Gergely Ágnes költészete, de a sor még biztosan folytatható lenne. A *Szétszórt némaság* vonatkozásában Edgar Lee Masters amerikai költő *A Spoon River-i holtak* című művét, Tolnai Ottó vagy Oravecz Imre poétikáját, prózára hangszerezte lírájukat említeném...

– *Életed szorosan kapcsolódik a ferences szerzetesekhez, jelenleg is sajtóreferense vagy az erdélyi ferences rendtartományak. Jól érzed-e, hogy pótcsaládtagjaid, lelki mestereid ők, ezért kaptak kiemelt szerepet e könyvben is?*

– Az én „ferences történetem” meghaladná ennek az interjúnak a kereteit... Apai nagyapámnak és a csülemnek köszönhetően ministráns gyerekként az 1980-as években kerültem kapcsolatba a (szülőimlyői) ferencesekkel. Úgy gondolom, a család által biztosított szellemi-lelki háttérrel összhangban az öntudatosodásom, személyiségem későbbi alakulása nagymértékben a ferenceseknek köszönhető. P. Pöhacker Balázs, P. Márk József, fr. Sztrátya Romuáld és mások olyan szellemi-lelki erőteret teremtettek, amiben a hit kegyelmére tettem szert, magatartást tanultam tőlük, kultúrával találkoztam. A szövegértés első mozzanatai, az olvasás megszerzése hozzájuk is kapcsolódik, méltán van hát helyük a kötetben.

– *Nem használtsz bibliai terminológiát. Ennek ellenére a Szétszórt némaság néhány darabja mégis felfogható vallásos műnek? Korábbi köteteid esetében hogyan tevődik fel ez a kérdés?*

– Főként az első három kötetben direkt módon működik a bibliai regiszter, ez ma már nem így van. Jó lenne eljutni a költői nyelv tisztaságának arra a fokára, működésének arra a tökéletességére, ami úgy beszél istenkeresésről, hitről, hogy azt nem mondja ki, tehát ha az általam említett „vallásos” jellel azonos a rólum, a megnevezés mondatai, hanem az *hogyanban*, a nyelv működésében lehetne tetten érni. Ha ez így működne, legalább részlegesen, a *Szétszórt némaság* opusaiban, én annak csak örülni tudnék.

– *A halottak társasága a halálvágy élményét váltotta ki belőled, mint Ady-nál, vagy a fizikai elmúlással dacolva hitet erősítette? Maradsz tovább a holtak társaságában: lesz folytatása a kötetnek, vagy új vizekre evezel?*

– Valakinek azt írtam dedikációként a könyvbe, hogy „háttal a Némaság Városának, az élők hitével”. Felemelő és szívszorító volt köztük lenni, de ahogy egykor fizikailag elveszítettem őket, most a szavakból épített Némaság Városában kell hagynom, el kell veszítenem őket a szavakba falazva is. Most itt állok, egyedül. Keresem az utat – vissza az élőkhez.

– *Milyen erdélyi írónak lenni 2019-ben? Csíkszeredában élsz, de sokfelé tájékozódsz, próbálsz egyensúlyozni, közepén állni, nem megosztani, inkább egységessíteni...*

– Erdélyi azért vagyok, mert itt születtem, és még tartósan nem éltem máshol. Ezért vagyok erdélyi író is. Csíkszeredában élek férjként, apaként, tanárként, és alkotok költőként, kritikusként, irodalomtörténészként, az alkotásból. Próbálok tájékozódni az irodalmi, a társadalmi, az egyházi életben, és szaktársaimat, és megkérdeznék, közös pontokat, fogódzókat és egyensúlyt keresve. Nem könnyű. Az ember gyakran akadályokba ütközik, a tisztánlátást olykor köd uralja, akár a Csíki-medencét.

Borsodi L. László költő, irodalomtörténész, kritikus, tanár. 1976-ban született Csíkszeredában. Szülővárosában a Márton Áron Főgimnáziumban érettségizett (1994), majd a BBTE magyar-angol szakán szerzett egyetemi oklevelet (2000). A Szegedi Egyetemen doktorált 2015-ben. 2000-tól egykori középiskolájában irodalom szakos tanárként dolgozik, 2010-től az erdélyi ferences rendtartomány sajtóreferense, 2013-tól az *eirodalom.ro* szerkesztője. 2015-ben Székelyföld-díjat kapott. Szépirodalmi folyóiratoknál megjelent kötetei: *Félemelet* (Hargita Kiadó), *Kiadó* (Csíkszereda, 2007); *Feljegyzések a földről* (2012), *Parton* (2013), *Utolér, szembejön* (2016), *Balázsolás* (2016) – Pallas-Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda; *Maszk és szerepjáték. Baka István költészetei* (Kalligram Kiadó, Budapest, 2017); *Szétszórt némaság* (Erdélyi Híradó Kiadó, Kolozsvár – Fiatal Írók Szövetsége, Budapest, 2018).